

1. Úvod a metodologie

Předkládaná analýza porodnosti a plodnosti v České republice se zaměřuje zejména na období let 2011–2015, i když ve své textové části obsahuje obvykle data za delší období let 2005–2015 z důvodu zasazení do rámce dlouhodobějšího vývoje. Publikace obsahuje informace o trendech v počtu narozených dětí zejména podle různých sociodemografických charakteristik matek, o vývoji intenzitních ukazatelů plodnosti včetně popisu regionálních rozdílů a mezinárodního srovnání. Zároveň byla doplněna o data z posledního Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB 2011), jehož výsledky umožnily vypočítat ukazatele kohortní plodnosti podle dalších charakteristik ženy (např. národnost, vzdělání, náboženská víra atd.). Analýza navazuje na obdobnou publikaci za období let 2006–2010, která je dostupná zde:

<https://www.czso.cz/csu/czso/ci/porodnost-a-plodnost-2006-az-2010-bei2lxvhdf>

Údaje o narozených dětech ve formě a rozsahu „Hlášení o narození“ získává Český statistický úřad od matričních úřadů, kam jsou tyto formuláře předávány zdravotnickými zařízeními, kde došlo k porodu, nebo kde byla matka s dítětem po porodu ošetřena. Hlášení je povinné a podléhájí mu všechny děti narozené na území ČR, bez ohledu na státní občanství rodičů. Do statistiky jsou pak zahrnovány děti, jejichž alespoň jeden z rodičů měl v době porodu registrovaný pobyt v ČR, tj., v případě občanů ČR trvalý pobyt, v případě cizinců trvalý pobyt, přechodný pobyt (občan EU), pobyt na základě víza nad 90 dnů, pobyt na základě povolení k dlouhodobému pobytu či šlo o osobu s přiznaným azylem. Dále jsou do statistiky zařazovány děti občana ČR s trvalým pobytem v ČR, které se narodily v zahraničí a které byly nahlášeny k zaregistrování v ČR.

V období, které tato publikace analyzuje, došlo ke změně definice živě a mrtvě narozeného dítěte. Definice platná do 31. 3. 2012 byla obsažena ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví ČR č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, provádějíci zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Vyhláška vymezovala pojmy následovně:

Narozením živého dítěte se rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost a) 500 g a vyšší anebo b) nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu. Známkami života se rozumějí dech nebo akce srdeční nebo pulsace pupečnicku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.

Narozením mrtvého dítěte se rozumí úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže plod neprojevuje ani jednu ze známek života a má porodní hmotnost 1 000 g a vyšší.

K 1. 4. 2012 byla zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, tato vyhláška zrušena. Obecné definice pojmů narození živého dítěte a narození mrtvého dítěte platná národní legislativa (v době vydání této publikace) neobsahuje. Definice jsou uvedeny pouze v pokynech k vyplnění Listu o prohlídce zemřelého a to pro potřeby vyplnění tohoto listu. Narození živého dítěte je definováno v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1260/2013 o evropské demografické statistice, mrtvě narozené dítě je definováno v nařízení Komise (EU) č. 328/2011, kterým se provádí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o statistice Společenství v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pokud jde o statistiky příčin smrti, a to pro účely těchto nařízení.

Dle pokynů k vyplnění Listu o prohlídce zemřelého (a definic v nařízeních) se za živě narozené dítě považuje takové, které projevuje známky života bez ohledu na jeho hmotnost nebo délku těhotenství. Za mrtvě narozené dítě je pak považováno takové, které nevykazuje žádné známky života a má porodní hmotnost 500 gramů a více, či bylo narozené po 22. dokončeném týdnu těhotenství, nebo bylo při porodu alespoň 25 cm dlouhé, a to od temene hlavy k patě.

K menší metodologické změně došlo od roku 2014 v případě vykazování pořadí narozených dětí, které se nově týká pouze živě narozených dětí a zahrnují se do něj pouze předchozí živě narozené děti ženě, nikoliv i mrtvě narozené, jako tomu bylo v předešlých letech.

Většina dat a vypočítaných ukazatelů v této analýze vychází z průběžné evidence narozených. Výjimku tvoří kapitola 4, kde byly použity data ze SLDB 2011. Na sčítacím listu osoby vyplňovaly ženy ve věku 15 let a více údaj o počtu živě narozených dětí, které si jim narodily k rozhodnému okamžiku sčítání 2011. Z uvedených informací bylo možné dopočítat ukazatel kohortní plodnosti, který udává průměrný počet živě narozených dětí, které se ženě, do doby konání sčítání, narodily. Obvykle bývá vymezen k určitému dokončenému věku nebo ročníku narození ženy. Pokud se jednalo o ženy ve věku za hranicí reprodukčního období, tak se už ukazatel nazývá konečnou plodností, protože udává konečný průměrný počet dětí, které se ženám narodily. Kohortní nebo konečná plodnost podávají informace o skutečném průměrném počtu dětí, jež se ženám narodily. Na rozdíl od ukazatele úhrnné plodnosti, který vychází z dat průběžné evidence a udává hypotetický průměrný počet živě narozených dětí při zachování intenzity plodnosti daného roku.